

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра культурології

ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студентка 16-411 групи
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Культурологія
Досенко Олена Миколаївна

Керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Форостян А.Ф.
Рецензент завідувачка сектора
розвитку туризму управління
культури
Херсонської міської ради
Заболотна Л.Г.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Особливості популяризації культури в Україні	6
1.1. Аналіз сучасного стану досліджень.....	6
1.2. Засоби популяризації культури в Україні.....	9
1.3. Туризм як засіб популяризації культури України.....	14
РОЗДІЛ 2. Особливості розвитку туристичної сфери Херсонської області	20
2.1. Характеристика культурної спадщини Херсонщини.....	20
2.2. Внутрішній туризм Херсонської області.....	24
2.3. Міжнародний туризм Херсонщини.....	29
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	38

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ми всі є частинкою тієї чи іншої культури. Культура поєднує людські знання, норми поведінки, переконання, які ми приймаємо, а потім передаємо наступним поколінням. Культура зберігає та передає знання, культура створює цінності та символи, культура розвивається, культура зміцнює соціальні відносини, культура створює нові потреби.

Культура, щоб бути повністю затребуваною у всьому світі, потребує підтримки з боку туризму. А для розвитку туризму потрібна культурна складова. Без перебільшення, це основа основ міжнародних культурних та туристичних обмінів. Партнерство культури та туризму, тісна співпраця між ними є імперативом часу, одним із категоричних імперативів XXI століття, що також потребує наукової та освітньої підтримки.

Кожен народ прагне просунути свій культурний туристичний продукт. Це важлива риса сучасного світового туризму. Базовий маркер історико-культурного туризму – це відвідування основних об'єктів, що характеризують історичний процес і культурні явища, значення яких іноді виходить за межі державних кордонів і є надбанням світової духовності і культури. Історико-культурні туристичні ресурси – сукупність пам'яток, створених в історичному освоєнні території матеріальної і духовної культури, що має соціальне і виховне значення, представляють пізнавальний інтерес і є об'єктами туристичного показу. До групи історико-культурних ресурсів входять пам'ятки історії та архітектури, пам'ятники мистецтва, етнографії та народного мистецтва. Туризм – це один із способів просування культури регіону чи місцевості. Це показ світу і розповсюдження інформації про історичне минуле народу.

Але, як правильно відзначають зарубіжні автори, історико-культурний туризм – це не просто споживання культурного продукту минулого, це також сучасний туристичний продукт, пов'язаний з пізнанням способу життя різних людей, регіонів та ін. У 21 столітті туризм слід розглядати саме як культурний феномен. Слід погодитися з тим, що через відвідування, переживання і осягнення різноманітних культур в різних точках світу, ми присвоюємо духовні частинки тієї чи іншої культури. Особисто побачене назавжди стає найціннішим надбанням, яке розсовує горизонти нашого світосприйняття.

Туристична сфера набуває все більшого значення для України, оскільки її галузі поступово стають визначальними для розвитку не тільки культури, а й економіки та соціальної сфери, що веде до інтеграції у світову туристичну галузь. Саме тому обрана проблематика дослідження є вельми актуальною на даний момент.

Метою кваліфікаційної роботи є – дослідження культурного значення туристичної сфери України.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення наступних завдань:

1. Охарактеризувати засоби популяризації культури.
2. Дослідити туристичний потенціал України
3. Проаналізувати туристичну сферу України на прикладі Херсонщини.
4. Розробити пропозиції для поширення культури за допомогою туризму.

Об'єктом дослідження є туристична сфера України.

Предметом – культурологічне значення туристичної сфери України на прикладі Херсонської області.

Апробація. Основні теоретичні та практичні результати роботи доповідались на XI Есеукраїнській науково-практичній конференції

«Зарубіжна та українська культура: питання теорії, історії, методики».

Для вирішення поставлених завдань були використані **теоретичні методи дослідження**: аналіз, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення, конкретизація.

Структура кваліфікаційної роботи визначається послідовністю вирішення поставлених нами завдань і складається із вступу, двох розділів та шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

1.1. Аналіз сучасного стану досліджень

Сьогодні індустрія туризму дуже динамічно розвивається, незважаючи навіть на нестабільне економічне становище. Ця галузь стимулює відродження української культури, даючи можливість ознайомитися з історією, звичаями, духовними і релігійними цінностями держави.

Як будь-який успішно зростаючий сектор економіки, туризм у сучасному світі відчуває максимальний всебічний інтерес: дослідницький, громадський, інвесторський, політичний, культурологічний. З розвитком «науки про туризм», він стає популярною темою для досліджень. До неї звертаються психологи, політологи, культурологи, соціологи, екологи та антропологи.

Туристична сфера України є цікавим предметом дослідження багатьох вчених. Проблематику дослідження розвитку туризму в Україні висвітлено у працях вітчизняних вчених: Л.С. Гринів, М.І. Долішнього, О.О. Бейдика, М.П. Мальської, О.О. Любіцевої [16], В.Ф. Кифяка [13], О.І. Мілашовської. Можна сказати, що вони більше були зацікавлені саме в дослідженні міжнародного туризму України, адже саме такий туризм є джерелом збагачення національної культури. Значення туризму як виду культурної діяльності з кожним роком все більше зростає.

Глумачити туризм можна по-різному. Багато зарубіжних та вітчизняних науковців, міжнародних організацій визначають туризм саме як активний відпочинок, подорож, знайомство з навколишнім

середовищем, тимчасовий виїзд з постійного місця проживання, рекреації.

Сучасні українські та зарубіжні дослідники, такі як Г. Кунц, М. Мальська [17], В. Квартальнов, Н. Реймерс, О. Любіцева, М. Биржаков схиляються до думки, що туризм – це подорож, яка має на меті активний відпочинок, знайомство з новими регіонами та їх культурними надбаннями. Не можна не погодитися з більшістю дослідниками, для яких туризм – це діяльність людини (подорож, відпочинок, розвиток людини, цікаве дозвілля, естетичне задоволення, знайомство з культурою, історією та традиціями).

Але не всі науковці дотримуються такої думки. Наприклад, професор Герасименко В.Г вважає, що туризм – це провідна галузь економіки, що спрямовується на виробництво послуг та товарів для задоволення людських потреб.

Деякі дослідники розглядають туризм в контексті економічного підходу. Наприклад, В. Зайцева та Т. Кукліна вважають, що туризм – це споживання матеріальних благ, товарів і послуг туристами. При цьому турист забезпечений всім необхідним: закладами харчування, транспортними засобами, місцями проживання, культурними послугами та розважальними заходами [14].

Слід зазначити, що багато науковців займаються саме дослідженням проблем та перспектив розвитку туризму в Україні, серед яких Ю .Мельник, С. Стойка, О. Бордун, В. Ціхановська, Т. Примак, Т. Городня, Н. Фоменко та інші [28]. У працях цих науковців розглянуті різноманітні аспекти функціонування туристичного ринку України. Проблемами розвитку туризму займалися також такі вчені як Л. Богущ, В. Цибух, Ю. Бараш, О. Кальченко, В. Кифяк [13], Г. Бак, В. Данильчук та інші. Безперечно, кожен з них вніс величезний вклад у дослідження перспектив розвитку в країні, але й досі Україна використовує лише на

третину свій багатий історико-культурний та природний потенціал. Саме в цьому сучасні дослідники вбачають головну проблему.

Слід зазначити, що туризм, як соціально-економічне явище формує соціальні орієнтири. Це стало поштовхом до виникнення нових видів та напрямів в туризмі України. Дослідженням класифікацій видів туризму займаються В.Ф. Кифяк, М.П. Мальська, В.І. Цибух, О.В. Музиченко-Козловська [20]. Вони зазначають, що соціальні, економічні та географічні чинники впливають на розвиток різноманітних видів туризму. В.Ф. Кифяк зазначає, що всі види туризму за метою поїздки дуже тісно між собою переплітаються і просто неможливо виділити їх у чистому виді. Наприклад, етнічний туризм може поєднуватись з релігійним, рекреаційний – з екскурсійним, спортивний – з діловим і т.д.

О.В. Музиченко-Козловська запропонувала свою класифікацію видів туризму. В основі цієї класифікації лежить мета подорожі та мотиви. За словами дослідниці, туристичні послуги мають завжди орієнтуватися на споживання. Якщо ми будемо розуміти мотиви потенційного туриста, то зможемо правильно все спланувати та організувати [20].

У останні роки увагу дослідників привертає подієвий туризм. Дослідження подієвого туризму можна побачити у працях М. Біржакова [4], А. Кирилова, Ю. Блохіна, А. Бабкіна, Ю. Кузнецова, Г. Карпової, М. Кабушкіна. У своїх працях вони висвітлили багато питань стосовно створення та просування подієвих турів на території нашої країни. Слід зазначити, що було проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму на території України. Під час аналізу дослідники спирались на досвід інших країн. Але на даний момент багато питань так і залишилися відкритими.

Про розвиток екологічного туризму ми можемо дізнатися, спираючись на доробок вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них можна виокремити праці таких вчених, як О.О. Бейдик [2], О.Ю.

Дмитрук [11], В.Є. Борейко, В.І. Вишневецький, Е.Ю. Колбовський. Вони спиралися на матеріали звітів Міністерства екології та природних ресурсів України. О.Ю. Дмитрук вважає, що екологічний туризм є напрямком рекреаційної діяльності, який спрямований на гармонійні відносини між туроператорами та туристами, місцевими громадами та навколишнім середовищем [11]. Розвиток такого туризму на території України знаходиться на початковому етапі, хоча ми є багатими на рекреаційні та природні ресурси.

Аналізуючи роботи дослідників в галузі туризму, можна дійти до висновку, що Україна має значні потенційні можливості для розвитку різних видів туризму, для покращення туристичної ситуації загалом, але для цього слід навчитися правильно користуватися ресурсами, створити достойні економічні умови, залучити інвестиції в розвиток туризму України та брати участь у міжнародних програмах його розвитку .

1.2. Засоби популяризації культури в Україні

Культура людства існує як органічна складова. Вона проявляється у самосвідомості та світогляді українців, в релігійних віруваннях і етичних нормах, в художніх і міфологічних образах, в смаках та вподобаннях, які закріплюються національною мовою. Культурна та історична спадщина в сучасному суспільстві починає грати все більш значущу роль, що пов'язано, в тому числі, з розвитком туризму як глобальним соціально-економічним явищем. Однією з найважливіших завдань, що стоять зараз перед суспільством, є актуалізація історико-культурної спадщини як діяльність, спрямована на його збереження і включення в сучасну культуру шляхом активізації соціокультурної ролі його об'єктів та їх інтерпретації, а також залучення в інформаційний

простір з метою просування дестинації на туристському ринку. Важливою передумовою духовного та соціального розвитку народу є доступність до культурних надбань та ресурсів.

Особлива роль в цьому процесі відводиться популяризації спадщини.

Популяризація – міждисциплінарне поняття, що об'єднує фахівців різних областей, таких як охорона об'єктів культурної спадщини, музейна та видавнича діяльність, культурна політика, виховання і освіту, соціальна бібліотечна і архівна робота, засоби масової інформації, візуальні мистецтва.

Масовою популяризацією досягнень у сфері культури займаються засоби інформації – газети і журнали, радіомовлення, телебачення.

Слід зазначити, що в Україні, на даний момент, зменшилися державні видатки саме на розвиток культури. Цей факт змушує знаходити нові шляхи для популяризації. Основним джерелом отримання інформації є телебачення. Наприклад, новини є непоганим способом популяризації, адже саме вони інформують нас про досягнення у сфері культури, науки, мистецтва. В новинах можна прослідкувати демонстрацію національної символіки, одягу.

На сьогодні, є дуже важливим використання саме культурних індустрій в регіонах, які зможуть закріпити національну єдність. Такі індустрії активізують культурне життя населення, розширюють доступ до культурних надбань навіть в маленьких містах і селах української держави. Для краєзнавчих, історичних, меморіальних музеїв необхідно забезпечити державну підтримку, адже саме такі установи поширюють культуру серед населення. Не останню роль у популяризації культури відіграють центри народної творчості, які також потребують підтримки збоку держави [24].

У сучасному світі соціальні мережі також можна віднести до засобів популяризації культури, адже це середовище спілкування людей та обміну інформації.

Більшість знавців культури підтверджують той факт, що мистецтво пізнається краще в компанії з іншими людьми. На щастя, культурні установи можуть визнати цінність цього факту і створити якісну рекламу для свого культурного продукту, якою люди захочуть поділитися з іншими [10]. Таким чином відбувається просування української культури загалом.

Треба погодитися з твердженням, що Україна є багатою на талановитих режисерів та акторів, письменників, які гідно представляють нашу державу у світовій мистецькій спільноті, ти самим популяризуючи наш культурний продукт [3]. Українська культура – це візитка нашої країни у світі, а ще це важливий інструмент впливу на свідомість громадян.

Для популяризації культури в Україні часто використовують мурали. Мурал – це художній розпис на стінах будинків. У своїй роботі «Естетизація архітектурних об'єктів засобами мурал-арту» Думасенко С. зазначає, що Україна стає все більш привабливою в туристичному сенсі країною. Збільшуються потоки як внутрішніх, так і зовнішніх подорожуючих. Вітчизняні мурали перебувають серед лідерів у рейтингах досягнень світового стріт-арту, популяризуючи нашу державу в зарубіжному і медійному просторі. У Києві, Харкові, Дніпрі, Львові, Вінниці проходять фестивалі та реалізуються проекти «Muralissimo», «Mural Social Club», «Mural Fest Dnipro», «Lviv Walking», «Vin Art City», у межах яких створюються нові роботи; розробляються екскурсійні маршрути для огляду вуличного мистецтва [8, с. 71-72].

З кожним роком в Україні проходять все більше фестивалів, які розглядаються саме як культурний продукт. Перевагами проведення таких культурно-мистецьких фестивалів є зростання туристичної

привабливості регіонів. Такі фестивалі, в свою чергу, стимулюють популяризацію культури не тільки серед українців, а й серед іноземних туристів.

Туристична діяльність та популяризація національної культурної спадщини тісно пов'язані, оскільки під час здійснення поїздок туристи прагнуть оглянути об'єкти культурної спадщини, аби ґрунтовніше ознайомитися з особливостями певної дестинації. Водночас компактне розміщення на певній території визначних об'єктів культурної спадщини приваблює туристів, а відтак – стимулює створення туристичних маршрутів у межах цієї території та розвиток відповідної туристичної інфраструктури.

Туризм є найбільш оптимальним засобом популяризації історико-культурної спадщини, що сприяє збільшенню туристичного інтересу до нього і перетворює спадщину в складову частину індустрії туризму. Використання спадщини сприяє підвищенню привабливості туристської дестинації і сприяє захисту, збереженню і популяризації спадщини. Згідно з позицією ЮНЕСКО, якісний туризм – це діяльність, яка служить цілям збереження і просування культурного різноманіття та культурної спадщини [3].

Можливості туристської діяльності як способу популяризації та збереження історико-культурної спадщини вимагають осмислення і актуалізації. Найбільш успішні практики можуть бути впроваджені і в регіональну політику, що в свою чергу призведе до розвитку туристичної індустрії регіону.

Сучасні актуальні тенденції в області розвитку туризму вимагають не тільки знання історико-культурного потенціалу території, а й вміння транслювати ці знання в інформаційний простір. Одним з провідних напрямків актуалізації інформації про історико-культурну спадщину є брендинг території – це цілеспрямоване формування образу країни, регіону або міста у свідомості як громадян, так світової громадськості.

Для розвитку туризму сьогодні недостатньо мати багату культурну спадщину; необхідною його умовою є активна участь місцевого населення в культурному житті дестинації. Важливо, щоб представники місцевої громади були активними носіями інформації про свою історію та спадщину, володіли специфічною самосвідомістю і навичками трансляції цієї самосвідомості, оскільки через комунікацію у туриста формується дуже важливе для нього психоемоційне уявлення про місце відвідування.

Для будь-якої держави світу, у тому числі розвинутої, проблема збереження та популяризації національної культурної спадщини є дуже актуальною та значущою. Для України актуальність цієї проблеми посилюється через порівняно невеликий досвід націєтворення в межах суверенної національної держави, відсутність усталених практик популяризації національної культурної спадщини у світовому медійному просторі, певну «розмитість» культурного поля і найголовніше – викликами ідентичності, частково сформованими під впливом зовнішніх чинників. Слід зважати на те, що збереження та популяризація національних культурних об'єктів – завдання не тільки працівників сфер туризму і культури, а й усіх свідомих громадян, усього суспільства [13].

Кожна культура усвідомлює і знаходить свою індивідуальність через взаємодію з іншими культурними системами. Актуальним в розвитку туризму також є вивчення та використання міжнародного досвіду популяризації та збереження історико-культурної спадщини, що, в кінцевому підсумку, покликане сприяти підвищенню якості туристичних послуг, збільшенню потоку іноземних туристів, розвитку суміжних галузей економіки та підвищенню зайнятості населення .

Популяризація українського мистецтва додасть всім нам поваги в міжнародних проектах і зв'язках, а також перспективи не пропасти з часом як нація і народ. Україна мусить сформувати чітку стратегію для популяризації української культури, аби в майбутньому ми не стали

сірою масою, яка втратила свою самосвідомість. Слід наголосити на тому, що популяризація культури нашої країни мусить не лише орієнтуватися на внутрішню аудиторію, але й просувати культурний продукт за межами держави. Таким чином ми розширимо творчі контакти українських митців та учених із закордонними мистецькими центрами.

Питання популяризації культури нашої країни повинно вирішуватися не лише громадськими організаціями, а й державою, яка, в свою чергу, може збільшити фінансування в сферу культури.

1.3. Туризм як засіб популяризації культури України

Туристична сфера сприяє динамічному збільшенню бюджету в Україні. Туризм – це не лише джерело пізнання світу, а й величезний прибутковий бізнес. Туристична галузь сприяє розвитку ринкових відносин, збільшенню зайнятості населення. Туризм дає нам знання про історико-культурну спадщину регіонів України. Можна з впевненістю сказати, що ця галузь є важливим джерелом доходу для більшості країн світу. Але, в першу чергу, туризм – це просвітницька діяльність, яка може бути направлена на збереження і поширення інформації про культуру тої чи іншої місцевості.

Україна має величезний потенціал для розвитку туризму. Слід зазначити, що наша країна має всі шанси, щоб увійти до списку найрозвиненіших країн світу саме у туристичному відношенні. Держава володіє вагомим рекреаційним потенціалом: рівнинний ландшафт, сприятливі кліматичні умови, багатство фауни і флори, цінні культурно-історичні пам'ятки. Наша країна багата на біосферні заповідники, національні природні парки, пам'ятки садово-паркового мистецтва,

дендропарки. Найвідомішими є Шацький національний природний парк (Волинська область), біосферний заповідник «Асканія-Нова» (Херсонська область), Карпатський біосферний заповідник, Тростянецький (Чернігівська область), дендропарки: «Олександрія» (Київська область), «Софіївка» (Черкаська область). Аж 14 відсотків території України становлять лісові ресурси [2].

Україні налічує понад 300 музеїв, майже 150 тисяч пам'яток історії, культури, археології, палацо-паркового мистецтва, архітектури та містобудування. Софіївський собор, Києво-Печерська лавра, історичний центр міста Львова є найвизначнішими пам'ятками України. Саме ці культурні пам'ятки внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Андріївська та Кирилівська церкви також представляють багату культурну спадщину [2].

Популяризація культурної спадщини через активний розвиток туризму пов'язана з проблемою збереження історично-культурних пам'яток, що представляють культурну цінність.

Туризм можна розглядати як складову культури. На сьогодні, в Україні простежується тісний взаємозв'язок між культурними процесами і туристичною діяльністю. Можна з впевненістю сказати, що туризм ефективно впливає на розвиток культури.

Можна погодитися з тим твердженням, що будь-яка подорож має на меті отримання нової інформації, єднання з природою, знайомство з культурою і традиціями народу [4]. Основне джерело інформації – це культурно-історична спадщина народу, яка містить в собі духовні та матеріальні цінності, які зберігаються протягом віків. З проникненням людини в нову місцевість, виникає бажання пізнати її природу, культуру. Саме цим і займається туризм, який сприяє культурному розвитку людини і розширює її кругозір.

Існує величезна кількість видів туризму в Україні: спортивний, молодіжний, релігійний, дитячий, оздоровчий, зелений, діловий та інші.

Цікавим є те, що в кожному із цих видів присутній культурно-пізнавальний аспект. Де б ми не знаходилися: на науковому форумі чи на природі, відвідуючи релігійні чи археологічні пам'ятки, все одно люди будуть долучатися до культури, беручи участь в культурно-масових заходах чи на екскурсіях. Таким чином вирішується основне завдання туризму – інкультурація особистості. Можна сказати відбувається популяризація культури за допомогою туризму.

На території України набуває актуальності археологічний туризм. Люди відвідують археологічні пам'ятки з пізнавальною метою. Туристи не лише слухають лекцію екскурсовода, а й знайомляться з визначними культурними пам'ятками.

Зростання попиту на туристичні послуги спричинило появу величезної конкуренції на туристичному ринку. Слід зазначити, що до 2012 року виїзний туризм значно перевищував показники в'їзного. А у 2012 році показники в'їзного туризму різко збільшуються за рахунок країн СНД – 15,4 млн осіб, країн Європи – 5,3 млн осіб та інших країн – 458, 1 тис. осіб. Але це все одно малий відсоток туристичного потоку в Україну [15].

Така ситуація є незадовільною та неконкурентоспроможною. Причинами цього є застарілий матеріально-технічний комплекс, рівень сервісу не зовсім відповідає міжнародним стандартам, багато культурно-історичних пам'яток занедбано, низка екологічних, соціальних та економічних проблем.

На розвиток туризму також вплинула напружена політична ситуація. Ми втратили величезний відсоток рекреаційно-туристичного потенціалу через анексію Криму. Тепер багато українських туристів надають перевагу відпочинку за кордоном [15].

Не зважаючи на те, що в'їзний туризм стримують багато різних факторів, Україна все ж має потенціал для розвитку міжнародного туризму. Іноземних туристів дуже приваблюють наші історико-

культурні та природні ресурси. Вони дуже люблять відвідувати Київ, Карпати, Львів, Чернігів, Одесу. Останнім часом іноземців найбільше цікавить саме гастрономічний туризм. Їм також подобається відвідувати визначні місця України. Для них Україна – це особливе місце зі стародавніми замками, прекрасною сільською місцевістю та гостинністю. Іноземці раді знайомитися з нашою культурою та розповідати про неї.

Туризм – це не тільки місце, куди турист хоче поїхати, це те, чим він хоче займатися там. Сферу туризму слід орієнтувати на культурологічні, смакові, світоглядні переваги замість чистої географії. Тури по Україні слід навчитися розділяти за цим принципом. Туристу буде цікаво взяти гастрономічний чи пізнавальний тур. Ми мусимо використовувати більше нетрадиційних напрямків для розвитку туризму. Тим самим Україні вдасться привабити туристів, щоб популяризувати культуру.

Звичайно, для залучення туристів з інших країн має бути потужна матеріально-технічна база: заклади харчування, готелі, бази відпочинку. А ще наша країна повинна мати достатню інформаційно-рекламну діяльність за кордоном для привернення уваги іноземців.

Щодо внутрішнього туризму, то він у нас дуже погано розвинутий через низький рівень матеріально-технічної бази. Лише за останній рік через пандемію показники значно зросли, адже українці були обмежені у виборі відпочинку.

Туристична галузь України нараховує близько 6 тис. підприємств, з яких 1,8 тис. – суб'єкти туристичної індустрії (туроператори і турагенства), понад 1,2 тис. готелів і близько 1,1 тис. інших засобів для розміщення. А ще в країні нараховується близько 3 тис. санаторно-курортних та оздоровчих закладів [24].

Розвиток індустрії туризму стимулює інтерес до національно-культурної спадщини, а та, в свою чергу, розвиває туристичну сферу.

Культурно-історична спадщина нашої країни – це невід’ємна частинка культурного світового надбання. Ми повинні розуміти, що відсутність правильної державної політики призводить до занепаду нашої культури. В результаті цього туристи втрачають інтерес до пізнання нашого культурного феномену.

Значний історико-культурний потенціал України перетворює її на перспективну туристичну зону. Але величезна кількість приватних туристичних фірм створила безсистемність у цій сфері. Країні потрібно багато часу, щоб збалансувати це. Слід виробити власну концепцію розвитку туризму, яка б змогла спрямувати туристичну політику на отримання економічного ефекту без втрати культурно-пізнавального аспекту в цій галузі [17].

Під час проведення масштабних культурних заходів відбувається активне залучення туристів до культурологічних процесів. Наприклад, пісенний конкурс «Євробачення-2005» проходив в Києві, і він не тільки представив Україну як творчу і квітучу країну, а й продемонстрував високий рівень розвитку індустрії туризму. Те ж саме відбувається під час проведення широкомасштабних фестивалів.

В культурологічному аспекті туризм є індикатором рівня життя населення в Україні. Туризм сприяє збереженню історико-культурної спадщини та національних цінностей. У людей різних національностей формується взаємний інтерес, повага і толерантність один до одного у міжетнічних та міжнародних відносинах. Більшість видів туризму є доступними для різних соціальних верств населення. Туризм можна вважати продуктом тривалого історичного розвитку. З точністю можна сказати, що сьогодні культура і туризм тісно переплітаються. З розвитком суспільства вони самі потребують нового розвитку. Туризм є невід’ємним фактором навчання та самоосвіти, виховання. Він формує толерантність до людей та їх культур. Саме в змістовому аспекті туризму ховаються його культурологічні та соціально-культурні якості.

Культурологія туризму відіграє велику роль у культурному обміні і є важливим об'єктом сучасних досліджень.

Взаємодія туристичної галузі з культурологічним знанням виявляється не настільки інноваційною, адже культурно-пізнавальний туризм є класичним напрямом роботи у туристичній сфері. «Культурна» компонента туризму проявляється у відвідуванні історичних і природних пам'яток, у знайомстві з етнічними особливостями місцевих культур.

Якщо ми будемо більше приділяти уваги саме культурологічній стороні туризму, то це позитивно відобразиться на розвитку всіх його елементів.

Туристична сфера як багатогранне явище, збігаючись своїми функціями, завданнями і метою з культурою, є важливим чинником її розвитку і популяризації.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика культурної спадщини Херсонщини

Херсонщина є унікальним регіоном з великою кількістю установ культури. Ми маємо декілька державних музеїв, театрів. У регіоні є обласна філармонія та планетарій імені Юрія Гагаріна. Слід зазначити, що це єдиний планетарій на півдні України.

Херсонська область організовує велику кількість фестивалів. Наприклад, Всеукраїнський благодійний дитячий фестиваль «Чорноморські ігри», Міжнародний фестиваль аматорського кіно «Кінокемія », культурно-мистецька акція «Різдвяні поїздки для вас», Міжнародний театральний фестиваль «Мельпомена Таврії [7].

У Херсонщині є такі національні заповідники, як Асканія Нова та Чорноморський біосферний заповідник, що є відомим на весь світ своєю флорою та фауною.

Херсонська область – це один з найбільш привабливих регіонів на території України, який має унікальні можливості для розвитку туристичної сфери.

Наш унікальний регіон багатий на скіфські кургани, храми та фортеці. Тут можна побачити залишки турецьких укріплень. Загалом в області можна налічити близько 5 тисяч об'єктів історико-культурної спадщини.

Як свідчать дані, найбільш привабливими туристичними об'єктами є історико-культурна пам'ятка «Кам'янська Січ та Свято-Григоріївський Бізюків чоловічий монастир в Бериславському районі,

міський парк «Херсонська фортеця», заповідник «Асканія Нова», Олешкіські піски в Цюрупинському районі, Джарилгацький парк в Скадовському районі, Чорноморський біосферний заповідник, Азово-Сиваський природний парк в Генічеську, виноробня – садиба князя П.М.Трубецького [22].

На території Херсонщини знаходяться деякі археологічні пам'ятки [5]:

Таблиця 1.

Руські городища Херсонщини

<p>Бургунка (Бериславський район)</p>	<p>У княжі часи й за бродників тут існувало руське, бродницьке й литовсько-руське місто й замок Бургун. Село постраждало від Голодомору, проведеного радянським урядом у 1932-1933 роках. Згідно з мартирологом Національної книги пам'яті України, складеного на основі свідчень очевидців 2007 року, загинуло 6 осіб, проте жодного з них не вдалося ідентифікувати.</p>
<p>Любимівка (Каховський район)</p>	<p>Територія Любимівської громади має багату старовинну історію. Під час археологічних розкопок тут були знайдені:</p> <ul style="list-style-type: none"> • залишки поселення мисливців пізнього давньої кам'яної доби, • кам'яна купольна споруда в одному із 60 розкопаних курганів бронзової доби, • виявлене Любимівське городище скіфо-сарматського періоду (II сторіччя до н. е. - III ст. н. е.), • встановлено мешкання на території Любимівського городища слов'янського населення у 8-10 сторіччях, • золотоординське поселення у 14 - 15 сторіччях. <p>У скіфських похованнях IV ст. до н. е. знайдені золоті скіфські ювелірні прикраси, срібний римський динарій імператора Траяна, бронзова печатка запорізьких козаків та різні старожитності побуту.</p>

А всі скіфські городища наведені в Додатку А.

Загальновідомо, що сприятливе географічне положення Херсонщини, вихід до Азовського та Чорного морів сформували в регіоні потужний рекреаційний комплекс, динамічне зростання якого впливає на економічну ситуацію області. Через повноцінне використання переваг та можливостей регіону, ми зможемо забезпечити стійкий економічний розвиток Херсонщини [6].

Херсонський регіон багатий на курортно-рекреаційні ресурси. Перш за все, це морські пляжі, солоні озера, родовища лікувальних грязей, лікувальні термальні води на Арабатській Стрілці. А також, як вже зазначалося, область має більше 5 тисяч історико-культурних об'єктів, якими нам слід пишатися (мал.1).

Мал. 1. Основні об'єкти культурної спадщини Херсонської області національного значення, які занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України

На території Херсонщини починають розвиватися різноманітні види туризму. Все більшого значення набувають екологічний, сільський та річковий туризм.

Слід зазначити, що для обслуговування заможних людей у Новій Каховці було відкрито яхт-клуб. Такі райони як Бериславський, Скадовський та Генічеський організували своє управління туризму. У Херсонській області можна налічити приблизно 300 баз відпочинку [22].

Отже, Херсонщина це насамперед:

- 800 км берегової лінії двох морів
- 200 км обладнаних пляжів
- більше 300 оздоровчих установ
- Санаторії, пансіонати і туристичні бази
- 77 сольових і грязьових озер
- 79 об'єктів природно-заповідного фонду
- 50 баз зеленого туризму
- 5 заповідників національного значення
- біосферні заповідники всесвітнього значення
- найдовша піщана коса в Європі (112 км)
- найбільша в Україні пустеля (площею 2100 м²) [26]

Все більшого значення набувають зелений, екологічний, гастрономічний, водний, сільський та винний види туризму.

Культурна сфера Херсонської області налічує 951 заклад культури і мистецтва, 463 бібліотеки, 440 клубних закладів, 6 музеїв, обласна філармонія, 2 театри, 37 шкіл естетичного виховання, 2 вищі навчальні заклади культури і мистецтв [27].

Культурно-мистецькими закладами обласного підпорядкування можна вважати академічний обласний театр ляльок, обласний академічний музично-драматичний театр імені М. Куліша, обласний центр народної творчості, обласний навчально-методичний центр культури і мистецтв, обласна інспекція охорони пам'яток історії та культури, обласний краєзнавчий музей, обласний художній музей ім. А. Шовкуненка, Музичне училище та училище культури, обласний палац культури, Комунальне підприємство "Кіно- та відеопрокат" Херсонської обласної ради, обласна універсальна наукова бібліотека імені О. Гончара, обласна бібліотека для дітей імені Дніпра Чайки, обласна бібліотека для юнацтва імені Б. Лавреньова, філармонія [7].

У сфері культури і мистецтва на території Херсонської області працюють приблизно 4,5 тисяч осіб. З метою заохочення діяльності працівників, їм щорічно призначаються стипендії. Багато працівників культури і мистецтв мають навіть почесні звання.

2.2. Внутрішній туризм Херсонської області

Херсонщина – це унікальне місце з цінними рекреаційними та природними ресурсами. Наш регіон привертає увагу вітчизняних та іноземних туристів.

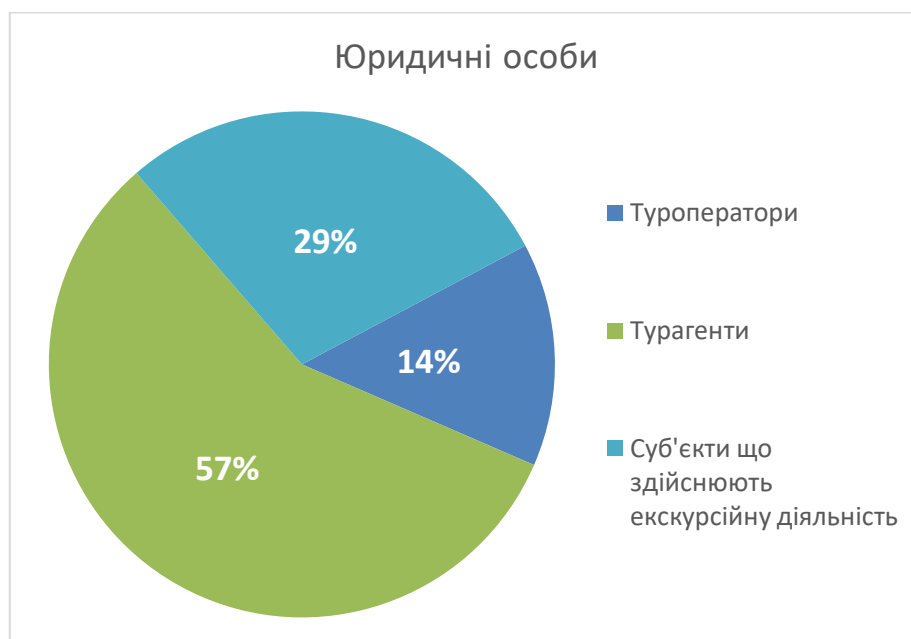
З кожним роком кількість туристів в регіоні збільшується, створюються нові екскурсійні програми, туристичні маршрути, відкривається все більше турагентств. Туристичні потоки Херсонської області охарактеризовані в таблиці 2 [15].

Таблиця 2.

Туристичні потоки Херсонської області

Рік	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності – всього, осіб	Іноземні туристи		Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон		Внутрішні туристи	
		усього, осіб	у % до загальної кількості	усього, осіб	у % до загальної кількості	усього, осіб	у % до загальної кількості
2000	61275	5929	9,68	1116	1,82	54230	88,50
2005	70183	4979	7,09	5273	7,52	59931	85,39
2006	69203	7133	10,31	5084	7,34	56986	82,35
2007	71054	7785	10,96	5574	7,84	57695	81,20
2008	94200	6412	6,81	6694	7,10	81094	86,09
2009	128096	4356	3,40	6284	4,91	117456	91,69
2010	94156	3494	3,71	6046	6,42	84616	89,87
2011	37672	1623	4,31	3696	9,81	32353	85,88
2012	17494	35	0,20	6512	37,22	10947	62,58
2013	16122	5	0,03	7863	48,77	8254	51,20
2014	15818	1	0,01	8332	52,67	7485	47,32
2015	11720	0	0,00	7234	61,72	4486	38,28
2016	16584	0	0,00	10090	60,84	6494	39,16
2017	20278	0	0,00	14747	72,72	5531	27,28
Темпи приросту кількості туристів, %							
2017/2000	-66,74	-	-	1221,4	-	-89,80	-
2017/2013	25,78	-	-	87,55	-	-32,99	-
2017/2015	73,02	-	-	103,86	-	23,29	-
2017/2016	22,27	-	-	46,15	-	-14,83	-
2017/2009	-84,17	-	-	134,68	-	-95,29	-
Середньорічний приріст,%	-6,27	-	-	16,40	-	-12,57	-

Аналізуючи туристичну діяльність Херсонської області, ми вияснили, що станом на 2018 рік в регіоні функціонувало близько 82 підприємства з надання туристичних послуг [15].

Структура суб'єктів туристичної діяльності в Херсонській області, 2018 р.

Кількість турагентств, туроператорів з кожним роком збільшується в Херсоні, частина з них спеціалізується на внутрішньому чи іноземному туризмі, або все в комплексі. Детально з турагентствами можна ознайомитись в Додатку Б.

На Херсонщині відкриваються нові тур агентства, які спрямовані лише на внутрішній туризм, або лише в межах Херсонського регіону. Серед таких є туристичне агентство під назвою «ХерсON», яке було створене в 2013 році і знаходиться за адресою: вул. Суворова 8.

Туристичне агентство «ХерсON» займається розробкою цікавих екскурсій на вихідних та авторських екскурсій. Це туристичне агентство дасть можливість відвідати такі цікаві місця як Актівський каньйон та Олешківські піски. Ми зможемо прогулятися на яхтах по дельті Дніпра та покатитися на байдарках. Турагентство пропонує 30 авторських турів по визначних пам'ятках України [25].

Це молодий, сучасний проект, який вартий уваги, тому що завдяки такому цікавому формату розкривається і популяризується культура Херсонщини.

Для організації та проведення рекламної кампанії з популяризації Херсонщини як рекреаційного регіону, культурно-історичного, популяризації рекреаційних можливостей, обласна державна адміністрація (а саме її структурний підрозділ – Департамент культури і туризму) за останні роки здійснила багато заходів, в т.ч. створення та постійне оновлення туристичної інформації та пошукової системи «Дружня Херсонська область», що надає інформацію про туристичний потенціал регіону, розвиток туристичних маршрутів (наприклад, «Козацькі маршрути Херсонської області», що включає 4 туристичні місця: перша хроніка козаків (с. Тягінка), Бізюковський монастир (с. Красний Маяк), Каменська Січ (с. Республіканець), скіфські кургани (с. Качкаровка)), участь у міжнародних та національних рекламних заходах, організація щорічних спеціалізованих виставок «Туристична Херсонська область» та інші [19].

Крім того, в останні роки за державної підтримки в Херсонській області випускається спеціальна поліграфічна продукція (буклети): «Херсонське село запрошує», «Риболовля та полювання в Херсонській області», «Готелі в Херсонській області», «Олешківські піски», «Відпочинок», «Унікальна Херсонська область» , «Зелені хутори Таврії» , «Варта Херсонської області». Така поліграфічна продукція є одним із засобів популяризації місцевої культури.

Серед популярних туристичних маршрутів можна визначити такі [26] :

Таблиця 3.

«Зелене намисто Херсонщини»	Водний маршрут тривалістю 3 – 4 години на теплоході Плавнями Дніпра. Розпочинається від Карантинного острова, вздовж Великого та Малеого Потьомкінських островів та закінчується на Набережній Парка Слави, вздовж якого туристи можуть додатково прогулятися і насолодитися чудовими видами на схилі Дніпра.
«Херсон. Історія і сучасність»	Маршрут включає 16 об'єктів і розрахований на 3 – 3,5 години. Об'єкти: пам'ятник Дж. Говарду, площа Свободи, пам'ятник Ф.Ф. Ушакову, пам'ятник Г.О. Потьомкіну, Херсонський обласний академічно-музичний драматичний театр ім. М. Куліша, скульптура Божої Матері, вул. О. Суворова, бюст О. Суворова, пам'ятник Першим корабелям, Меморіал Слави, пам'ятник Скорботної Матері, Танк Т-34, Свято-Катерининський собор, Церква Святої Олександри, парк ім. В. Леніна, залізничний вокзал.
«Потьомкінський град»	Маршрут включає 14 об'єктів і розрахований на 3 години. Об'єкти: Московські ворота, Колодязь, Свято-Катерининський собор, могила Потьомкіна, Очаківські ворота, будівля Арсеналу, парк Слави, річкова прогулянка до о. Малий Потьомкін, пам'ятник Першим корабелям, Греко-Софійська церква, дім Фалєєва, дім Сенявіна, пам'ятник Г.О. Потьомкіну, Потьомкінській сквер, Херсонський обласний академічно-музичний драматичний театр ім. М. Куліша, кафе «Фаворит».
«Херсон. Місто військової слави»	Маршрут включає 9 об'єктів і розрахований на 3,5 години. Об'єкти: пам'ятник Загиблих при форсуванні Дніпра с. Антонівка, Бронекатер БКА № 301 – пам'ятник морякам Дунайської Флотилії, Алея Слави, Танк Т- 34, Пам'ятник М. Суботі, Парк ім. Ленінського Ком- сомолу, пам'ятник І. Кулику, Меморіал «Слава визволителям Херсона в роки Великої Вітчизняної вій- ни», пам'ятник Страчених учасників Херсонського підпілля.
«Золоте узбережжя Херсонщини»	Автобусний маршрут тривалістю 3 – 5 днів. Охоплює Скадовськ, Залізний Порт, Лазурне, Генічеськ, Арабатська Стрілка та безліч «диких» пляжів. Він не залишить байдужими любителів активного та пляжного відпочинку.

Популярні туристичні маршрути Херсонщини

З розробленою нами оглядовою екскурсією в Херсоні можна ознайомитися в Додатку В.

Аналізуючи туристичну діяльність Херсонської області, можна сказати, що дуже стрімко розвивається саме зелений туризм. Він набуває все більшої популярності серед туристів. Цікавим об'єктом зеленого туризму на Херсонщині можна вважати базу «Чумацька криниця», яка розташована в лісі. Це унікальне місце, де можна відпочити на природі та активно провести свій час. Крім того, кожен рік в Чумацькій криниці святкують Масляну. Це свято проходить з урахуванням всіх його традицій. Такі цікаві святкові програми Чумацької криниці знайомлять туристів з багатую культурою українського народу [29].

Досить вагомий внесок у розвиток внутрішнього туризму Херсонщини вносить обласний Центр народної творчості у м. Херсон. Завдяки ОЦНТ розробляються творчі проекти для аматорських колективів, інноваційні форми та напрямки масової культури. Центр народної творчості сприяє відродженню народних художніх промислів

та ремесел. Відбувається популяризація досягнень народної творчості та сучасних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Щорічно проводяться багато масштабних масових заходів обласного і навіть Всеукраїнського рівня. У межах ОЦНТ проходять такі цікаві заходи як «Світлиця Кобзаревих дум», «Та й прийшли до тебе три празники в гості», «Різдвяні Хорли», «Херсонщина колядує», «На варті мирного життя». Також проводяться багато різноманітних свят, які яскраво показують традиції та звичаї українського народу. Особливої популярності набули кулінарні фестивалі, які популяризують українську традиційну кухню і тим самим приваблюють як місцевих, так і зарубіжних туристів. Серед них можна виділити «Таврія-Борщ» та «Kizim Юшка fest» [30].

Херсонщина є багатою на унікальних митців, які своїми мистецькими доробками популяризують українську культуру. З цього приводу у роботі «Поліна Райко як представник вітчизняного наївного мистецтва» Думасенко С., Полякова А. зазначають, що сьогодні мистецький доробок Поліни Райко, зокрема її будинок з настінними розписами, є одним з основних туристичних об'єктів Херсонської області. Спадщина мисткині привертає увагу українських та зарубіжних художників, мистецтвознавців, музейних працівників, поціновувачів художньої творчості з усього світу [9, с. 14].

Все більшої популярності в Херсонській області набуває такий вид активного відпочинку як праця та відпочинок на дачних ділянках. Дачні селища приваблюють велику кількість людей. Такий вид відпочинку називають агротуризмом. Агротуризм несе як пізнавальний, так і відпочинковий характер. Багато сімей наймають будинки саме для відпочинку влітку.

Для туристичної сфери Херсонщини дуже важливою є інформаційна підтримка. Так в регіоні проводяться різноманітні виставки, конференції, форуми, фестивалі, семінари та інші заходи.

Таким чином формується позитивний імідж внутрішнього туризму Херсонської області для привернення уваги туристів до національної культури.

2.3. Міжнародний туризм Херсонщини

Завдяки сприятливим кліматичним умовам та наявністю цікавих культурно-історичних об'єктів Херсонщина належить до унікальних туристичних місць України. Проведення аналізу діяльності суб'єктів туристичної сфери є одним із заходів, що впливають саме на розвиток туризму в області. Звичайно, Україна має багато негативних чинників, які уповільнюють розвиток туристичної галузі. Економічна криза, анексія Криму, події на сході країни негативно вплинули на в'їзні туристичні потоки. Ці проблеми відобразилися на зовнішньому та внутрішньому туристичних ринках.

Міжнародний туризм охоплює поїздки громадян за межі країни з туристичною метою.

Проаналізувавши міжнародний туризм як культурне явище, можна зазначити, що він є унікальним чинником для порозуміння народів і культурного співробітництва.

Херсонщина не має бути байдужою до потреб іноземних громадян, інакше туристичний потік в регіон не буде на високому рівні.

Можна погодитися з тим фактом, що позитивна динаміка показників економіки залежить від потоків внутрішніх та іноземних туристів.

З туристичною метою в 2014 році Херсонщину відвідали близько 2,2 млн осіб, у 2015 році – 2,8 млн осіб, у 2016 році – 3,2 млн осіб, у 2017 році – 3,5 млн осіб, у 2018 році – 3,5 млн осіб [12].

Завдяки відновленню роботи міжнародного аеропорту «Херсон» повітряним шляхом область відвідали в 2014 році 743 іноземці, у 2015 році – 7160 іноземців, у 2016 році – 9892 іноземці, у 2017 році – 8254 іноземці та за 10 місяців 2018 року – 7334 іноземці.

Слід зауважити, що Ізраїль, Німеччина, Туреччина, Японія, США у 2018 році увійшли до п'ятірки основних країн-відвідувачів Херсонського регіону. Наразі керівництвом Херсонщини ведуться перемовини щодо налагодження авіа-сполучення з авіакомпанією «Белавіа» (Білорусь) та міжнародним аеропортом «Даламан» (Туреччина) [7].

Херсонщина приваблює іноземних туристів своєю природою, морем, фестивалями та рекреаційними послугами.

Херсонщина привертає увагу любителів старовини своєю цінною історико-культурною спадщиною. В давні часи у наших водах лікували рани герої-козаки, а зараз тут зведені лікувальні сучасні комплекси.

Річкове та приморське розташування регіону біля важливих економічних і транспортних шляхів є великою перевагою Херсонської області.

У 2019 році наш регіон відвідали 58200 іноземців. Цю область для подорожі найчастіше обирали італійці поляки, американці, білоруси, німці.

Проаналізувавши офіційну інформацію, можна сказати, що туристів приймають 15 санаторних спеціалізованих закладів, 228 закладів оздоровлення та відпочинку, 46 оздоровчих таборів для дітей, 1186 готелів та пансіонатів приватного сектору, 65 комплексів та баз зеленого туризму [21].

Окрім Чорноморського та Азовського узбережжя, люди із задоволенням відвідують біосферний заповідник "Асканія-Нова" та Національний природний парк "Джарилгач". Також можна простежити

цілеспрямований інтенсивний потік туристів на Лемурийське озеро у Чаплинському районі.

Для збільшення кількості зарубіжних туристів, треба проводити якісну рекламну кампанію серед представників туристичних компаній, які зможуть якісно прорекламувати Херсонські санаторно-курортні заклади в інших областях країни та за кордоном, створювати інформаційну підтримку закладів в мережі Інтернет, а також підвищувати рівень якісної туристичної послуги, що можуть бути надані оздоровчими закладами Херсонщини.

Завдяки цьому наш регіон зможе отримати додаткові поповнення бюджету за рахунок оздоровлення іноземних громадян.

Для активного розвитку міжнародного туризму на Херсонщині слід створювати нові цікаві туристичні напрямки для того, щоб ще більше зацікавлювати іноземних туристів.

Для максимальної популяризації туристичного потенціалу області у 2020 році було створено унікальний туристичний ресурс tripmustgoon.com – онлайн-путівник по відомих пам'ятках Херсонської області, який дає можливість як бізнесу – дати інформацію про свої послуги, так і потенційним туристам – мати комплексне уявлення про те, де можна відпочити та провести час в області, як туди дістатися, чим зайнятися на тій чи іншій локації. На сайті публікуються різноманітні мультимедійні й текстові матеріали, вироблені професіональними операторами та фотографами [22].

Туризм на Херсонщині – це цінний скарб, яким слід вміти правильно користуватися. Ми маємо направляти свою діяльність на пошук інвесторів для покращення туристичної ситуації. Правильним рішенням для динамічного розвитку туризму є реставрування готелів та санаторіїв, щоб ми могли відповідати міжнародним стандартам.

Міжнародний туризм впливає на суспільний розвиток країни. Коли туристи цікавляться історією та культурою тієї чи іншої нації, вони

зосереджують увагу саме на власних досягненнях культури та історії. Відбувається культурний обмін між народами.

Одна із основних проблем, яку треба вирішити в найближчий час, - питання оптимізації взаємодії культури і туризму як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина в більшості країн світу є винятково важливим чинником залучення туристів, генерації міжнародних і місцевих туристичних потоків [23].

В цілому ж Херсонщина має великий потенціал для розвитку міжнародного туризму: сприятливі природні умови, історико-культурні, матеріальні, людські ресурси. Туризм може й повинен стати одним з найефективніших засобів для одержання прибутків, стимулювання відносин на ринку, активного впливу на розвиток провідних галузей економіки, зайнятості населення, поліпшення роботи по охороні пам'яток історії та культури, підвищення культурного рівня населення.

ВИСНОВКИ

Туризм є ключовим фактором соціально-економічного розвитку держави, що стимулює зростання культурних орієнтирів. Сьогодні сформувалося розуміння того, що необхідно зберігати історико-культурну спадщину України, шляхом популяризації її значення. У той же час культурний туризм стає актуальним з точки зору розвитку на регіональному та державному рівнях і впливає на соціально-економічну сферу і навіть на міжнародні відносини.

Отже, проаналізувавши туристичну діяльність в Україні, ми дійшли до таких висновків:

Основними засобами популяризації культури є музейна та видавнича діяльність, виховання та освіта, культурна політика, візуальні мистецтва, туризм, засоби масової інформації, . Туризм є найбільш оптимальним засобом популяризації історико-культурної спадщини, що сприяє збільшенню туристичного інтересу до нього і перетворює спадщину в складову частину індустрії туризму.

Україна має величезний потенціал для розвитку туризму, адже вона володіє вагомими рекреаційними ресурсами та багатою культурно-історичною спадщиною, яким слід приділяти більше уваги, щоб належним чином розвивати туристичну діяльність.

Послуги з організації внутрішнього та міжнародного туризму в Херсонській області надають туроператори та агенти, діяльність яких через неадекватність туристичної інфраструктури регіону спрямована переважно на виїзний туризм, а не для того аби встановити стабільний організований в'їзний туристичний потік як вітчизняних, так і іноземних туристів.

Херсонська область має всі передумови для динамічного розвитку туризму, чому сприяє існуюча історико-культурна рецесія, щорічне розширення кількості об'єктів інфраструктури, стимулювання

постійного розвитку туризму в регіоні. В останні роки для туристичної галузі регіону характерне також розширення будівництва яхт-клубів, дельфінаріїв, аквапарків, готельних комплексів, кінно-спортивних клубів, бальнеологічних центрів тощо. Така галузь потребує систематичних фінансових надходжень у матеріально-технічну базу та у розвиток нових напрямків туризму, адже Херсонська область – це територія, де можна ще активніше розвивати сільський, зелений, винний, екологічний, гастрономічний, подієвий та інші види туризму.

Перспективами подальшого розвитку туризму в Україні є:

- систематичне використання всього історичного та культурного потенціалу країни, шляхом створення та оновлення туристичних маршрутів, які найбільш ефективно використали б пізнавальну функцію для кожного туриста;

- залучення туриста до безпосередньої участі у культурних заходах, практиках, що дозволить йому ознайомитись із традиціями, художньою культурою та мистецтвом, різними формами дозвілля;

- проведення автентичних фестивалів (гастрономічних, історичних, етнічних, музичних, мистецьких), створення нових форм екскурсійних послуг з акцентом на популяризацію культурно-історичної спадщини, що зможуть підвищити рейтинг України.

- розпочати вивчення нових тенденцій в туристичній галузі: самостійні подорожі, еко-подорожі, персоналізація (послуга, відвідане місце тощо, що відповідає індивідуальним потребам туриста), автоматизація туристичних процесів (чат-боти, інтернет-чати, спеціальні програми). Їх використання в нашій країні допоможе виявити індивідуальний підхід до відвідувача.

Отже, Україна – це унікальне місце зі своєю історичною, культурною, архітектурною та природною спадщиною, яка має достатньо конкурентних переваг, що розкривають її потенціал у формуванні та розвитку туризму в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арбузова Ю.В., Яковенко В.Д. Стан та перспективи розвитку туризму в Херсонській області. Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. 2013. Вип. 1. С. 50-60
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: моногр. – К.: В-во Київського університету, 2001. 395с.
3. Бойко М.Г. Туристична привабливість України: закономірності формування та орієнтири розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. №16. 34 с.
4. Биржаков М.Б. Введення в туризм / М.Б. Биржаков. СПб.: Видавничий дім «Герда», 320 с.
5. Василевська Я.В. Туризм як один із факторів розвитку Херсонської області. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Геологія. Географія»*. 2008. Т. 16. №3/2. С. 80-86.
6. Василевська Я.В. Природно-заповідний фонд Херсонської області як об'єкт рекреаційного природокористування. *Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць*. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. Вип.13 (2). С.125—128.
7. Віртуальний Херсон. URL: <https://3dkherson.com/>.
8. Думасенко С. Естетизація архітектурних об'єктів засобами мурал-арту. Мистецтво і культура міста: наукові діалоги: колект.моногр./ за ред. А. Білик, В. Сікорської. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 69-81 с.
9. Думасенко С. А., Полякова М. А. Поліна Райко як представник вітчизняного наївного мистецтва. *Аркадія*. 2014. №4. 13-18 с.
10. Дурович О.П. Реклама в туризме. Учебное пособие. Минск: БГЭУ, 2000. 192 с.

11. Дмитрук О.Ю., Щур Ю. В. Активний туризм. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб.: К., 2003. 232 с.
12. Інвестиційний портал Херсонщини. URL: <https://investinkherson.gov.ua>
13. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 312 с.
14. Кукліна Т. С., Зайцева В. М. Сучасний стан розвитку туризму в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. Вип. № 2 (12). URL: file:///C:/Users/User/Downloads/eui_2014_2_36.pdf
15. Країни світу. Міжнародний туризм. Україна туристична. URL: http://svit.ukrinform.ua/turism.php?page=ukr_tur&id=23762.
16. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. К.: Альтерпрес, 2005. 436 с.
17. Мальська М. П., Антонюк Н. В. Міжнародний туризм і сфера послуг : навч. посіб.: К. : Знання, 2008. 661 с.
18. Мальська М.П., Бордун О. Ю. Планування туристичної діяльності. К.:Знання, 2010. 310 с.
19. Марченко О.А. Суспільно-географічне обґрунтування раціонального використання та охорони рекреаційних ресурсів Херсонської області: дис... канд. геогр. наук. Одеса, 2000. 21 с.
20. Музиченко-Козловська О.В. Методика оцінки рівня туристичної привабливості регіону. *Регіональна економіка*. 2006. №1. 218-227 с.
21. Михайлюк О. Л., Проблеми та можливості розвитку рекреації і туризму в Херсонській області. URL: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-kurort>.
22. Офіційний туристичний портал. URL: www.kherson.travel.
23. Пилипенко І.О. Географія Херсонщини: навч. посіб. / за ред. І.О. Пилипенка, Д.С. Пальчикової. Херсон, 2007. 165-166 с.

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2009 р. № 702. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
25. Туристичне агентство ХерсОН. URL: <https://khers-on.com/>.
26. Туризм Херсонской области. URL: <http://www.khersontour.com>.
27. Заклади культури. URL: <https://kultura.visitkherson.gov.ua/kultura/zakladi-kulturi/>.
28. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.
29. Чумацька крамниця. URL: <https://www.ck.ks.ua/>.
30. Херсонський обласний Центр народної творчості. URL: <https://ocnt.pro.kherson.ua/tags/zahodi.html>.

ДОДАТОК А

Скіфські городища Херсонщини

Золота Балка	<p>Це археологічна пам'ятка, городище і могильник. Городище датується 2 ст. до н. е. - 4 ст. н. е., могильник – 2 ст. до н. е. - 2 ст. н. е. Площа пам'ятки – 6,6 га, розкопано 2500 м².</p> <p>На території могильника відкрито 87 поховань пізньоскіфського часу. Також відкрито 11 поховань пізньої бронзової доби. Типи поховань – катакомби, ґрунтові ями, підбійні могили, кам'яні ящики. Переважало тілопокладення на спині. Інвентар – знаряддя праці, зброя, кінське спорядження, кераміка, прикраси, культові речі. За антропологічними даними, серед небіжчиків з поховань, що належать до пізньоскіфського часу, є представники різних етнічних груп – греки, сармати, скіфи й навіть германці.</p>
Любимівське пізньоскіфське городище	<p>Це античне укріплене поселення (городище) скіфів що існувало з III ст до н.е. по III ст н.е. Існувало в пізній період історії скіфів. Поселення населяли осілі скіфи і оточували кам'яні стіни та глибокий рів. Населення займалося землеробством, скотарством, рибальством, ремеслами, вело торгівлю з грецькими колоніями, поселення проіснувало до вторгнення готів у III столітті.</p> <p>Складається з акрополлю та передмістя. Акрополь відділено від навколишньої місцевості глибоченними яругами та глибоким ровом з валом. Розкопками на великій площі досліджено не тільки територію акрополь, а й східну частину передмістя. У поселенні виявлена кам'яна забудова. Досліджено зольник, вимостки та численні господарські ями. Археологічний матеріал представлено ліпленим посудом, амфорами, сіроглиняним посудом ольвійського виробництва, червонолаковим дорогим посудом, бронзовими фібулами, монетами, залізними знаряддями та зброєю. На площі акрополлю виявлено місце заселення часу Золотої орди або раннього періоду Кримського ханства що датуване 14-15 століттями.</p>
Червоний Маяк	<p>Городища з могильниками поруч відносяться до пізньоскіфських пам'яток Нижнього Подніпров'я Малої Скіфії другої половини II ст. до н. е. – середини III ст. н. е.</p> <p>Вперше пам'ятку виявили у середині XIX ст. Все сталося випадково: монахи Бізюкова монастиря тоді розкопали 136 пізньоскіфських могил.</p> <p>Наукове дослідження могильника розпочалось у 1975 році, коли при будівництві нової частини села його виявив Олександр Бодянський. Два наступні роки (1976-1977 рр.) розкопки могильника проводив московський археолог Е. О. Симонович. Через десятиліття вивчення продовжила у 1986-1988 роках його колега О. О. Гей (також з Москви). Всього за радянських часів було досліджено 108 поховань.</p>
Станіславське городище	<p>Дана пам'ятка містить багато культурних шарів від періоду пізньої бронзи до Черняхівської культури. На північно-західній околиці села – городище елліно-скіфів (VI-III століття до нашої ери) із залишками кам'яного будівництва, античною керамікою та знахідками ольвійських монет. Тут трапляється також кераміка черняхівського типу. На схід від городища досліджено могильник, що відноситься до городища. На північ від села – курганий могильник скіфського часу.</p>

ДОДАТОК Б

№	Туристичні агенції	Вид діяльності
1	«Поїхали з нами»	Внутрішній та іноземний туризм
2	«Навколо світу Tours»	Внутрішній та іноземний туризм
3	«Key tour»	Іноземний туризм
4	«All Tours»	Внутрішній та іноземний туризм
5	«CORAL TRAVEL»	Іноземний туризм
6	«Море турів»	Внутрішній та іноземний туризм
7	«Мережа агентств TUI»	Внутрішній та іноземний туризм
8	«Авто-Тур»	Внутрішній туризм
9	«Регатос»	Внутрішній та іноземний туризм
10	«ХерсON»	Внутрішній туризм
11	«Дельта Тур»	Внутрішній та іноземний туризм
12	«ТурІксора»	Внутрішній та іноземний туризм
13	«TourМара»	Внутрішній та іноземний туризм
14	«Аструм»	Внутрішній та іноземний туризм
15	«Корсар»	Внутрішній та іноземний туризм
16	«Markin Travel»	Внутрішній туризм
17	«Море»	Внутрішній туризм
18	«AleKo-Tour»	Внутрішній та іноземний туризм
19	«Добре поїхали»	Внутрішній туризм
20	«33 Меридіан»	Внутрішній та іноземний туризм

ДОДАТОК В

РОЗРОБКА ОГЛЯДОВОЇ ЕКСКУРСІЇ В ХЕРСОНІ

Тема: Свято-Катерининський собор – дивовижна прикраса міста Херсон.

Екскурсійний об'єкт: «Свято-Катерининський собор»

Мета: освітня: ознайомити екскурсантів з історією виникнення найбільш значущої пам'ятки Херсона;

розвиваюча: розвивати спостережливість, увагу, пам'ять;

виховна: виховувати патріотизм, інтерес до історичного минулого нашого міста, бережливе ставлення до пам'яток архітектури та природи.

Тривалість екскурсії: 1 година.

Завдання:

1. ознайомити екскурсантів з визначною пам'яткою міста та розширити їх культурний світогляд;
2. показати історичну роль міста;
3. підвищити рівень знань про історію, архітектуру та інші галузі;
4. виховувати любов і патріотизм до своєї Батьківщини.

Індивідуальний текст екскурсії

Добрий день шановні екскурсанти! Сьогодні ми з Вами завітали до відомої пам'ятки Херсона – Катерининського собору. Протягом екскурсії ми ознайомимося з історією виникнення цього шедедру. Я буду Вашим екскурсоводом.

Мене звати Олена Миколаївна. Щоб екскурсія була вдалою, прошу Вас дотримуватись елементарних правил:

1. під час моєї розповіді не відволікатись;

2. слідувати за мною і не відставати;
3. запитання ставити лише після завершення екскурсії.

Чи погоджуєтесь ви з моїми правилами?

Звертаю вашу увагу на те, що однією з найбільш значущих пам'яток для Херсона є перший православний кам'яний храм міста – Свято-Катерининський собор. Його зводили протягом п'яти років – з 1781 року по 1786 рік за наказом фаворита Катерини II Григорія Потьомкіна. Будівництвом храму займався архітектор Іван Ситніков. Споруда складається з інгулецького вапняку та має риси російського класицизму.

Іконостас розписував Павло Брюллов. Ви також можете побачити чотириколонний портик тосканського ордера із західного фасаду, де над колонадою було начертано бронзовими позолоченими літерами «Спасителю рода человеческого Екатерине II посвящается». Чіткі величні пропорції будівлі створюють відчуття урочистості й простору - при відносно невеликих розмірах і простоті внутрішнього оформлення. Завершує споруду невисокий купол.

Як ви можете побачити, в зовнішніх нішах розташовані шість скульптурних зображень святих, які спеціально замовили для цього собору відомому скульптору Г.Т. Замараєву. Символічне значення мають, наприклад, ось ці - біля центрального входу: святий апостол Петро з ключами від раю та святий апостол Павло з мечем. А з північної і південної сторони святі мучениці Варвара і Катерина. Справа в тому, що Херсон повинен був стати південним Петербургом, і собор вважався одним із перших кроків на цьому шляху. Князь Потьомкін-Таврійський хотів цими фігурами нагадати, що ключі від Півдня (тобто земного раю) були здобуті мечем після тяжких боїв.

Нажаль, нині ми не можемо судити про іконостас храму в цілому і навіть про роботу майстра (художника XVIII століття Михайла Шибанова, з яким у 1783 році був підписаний контракт на створення

іконостасу) загалом. Від колись рясно прикрашеного живописом та різьбленням іконостаса зараз залишилось всього одинадцять образів.

Акцентую увагу на тому, що будувалася церква під неусипним контролем Г. О. Потьомкіна і була присвячена Катерині II. Почав будівництво Ганібал, а закінчив М.Корсаков.

Давайте підемо трохи далі. Ось тут височіє триярусна дзвіниця, побудована в стилі класицизму. Вона споруджувалась тричі. Вперше - з 1800 по 1805 роки. Але будівля дала тріщину і похилилася. В 1806 році тимчасово поставили дерев'яну дзвіницю, але вона постраждала від пожежі. Третя, висотою до 26 метрів, була триярусною, з дзвоном у 112 пудів. Нині відреставрований лише нижній ярус.

Цікавим є той факт, що за огорожею собору знаходяться декілька могил. Пам'ятники. Тут похований інженер-полковник М.Корсаков (кавалер орденів святого Володимира IV ступеня за будівництво Херсонської фортеці та святого Георгія IV ступеня за героїзм, проявлений у бою з турецьким флотом у Дніпровському лимані). Сподвижники О.В. Суворова: бригадир І.Горич, генерал-майор С. Волконський, І. Синельников, батько і син Меллер-Закомельські. На цих та інших могилах збереглися надгробки з епітафіями. Це ви також можете побачити. Кому цікаво, можете підійти ближче.

А зараз підійдемо до *могили полковника Миколи Корсакова*. Він був одним із кращих воєнних інженерів російської армії. З 1784 року керував будівництвом Херсона. За наказом генерала Суворова Корсаков повинен був спорудити захисні глибокі рви навколо фортеці. Під час огляду інженер оступився і, перекидаючись, полетів у рив. Спустившись на дно офіцери та солдати лежачи обличчям вниз, а зі спини на третину стирчала його власна шпага. Не приходячи до тями Корсаков помер.

Наступна могила також не випадково опинилась в пантеоні Катериненського собору. Тут похований близький друг Потьомкіна *генерал- поручик принц Олександр-Карл Вюртемберг-Штутгартський*.

Принц до того ж був членом царської сім'ї: його сестра була дружиною Павла I, майбутнього імператора Російської імперії. 4 липня 1791 Потьомкін і Вюртенберг-Штуттгартського рушили з Петербурга в Молдавію. 3 серпня вони прибули в Галац (зараз це місто в Румунії), де принц трагічно загинув при падінні з коня. Смерть друга сильно вплинула на душевний стан Потьомкіна. Під час відспівування тіла принца в церкві князь з похиленою головою вийшов, не дочекавшись закінчення служби. Кучер жалобної колісниці вирішив, що тіло вже виносять і під'їхав до Потьомкіна. Князь в розгубленості навіть сів в катафалк. Цей випадок справив на недовірливого князя вкрай важке враження. Злі язики сприйняли це як погану прикмету (князь помер через 2 місяці). Принц був похований в Галаці. Пізніше його перепоховали на території Катериненського собору в Херсоні. Швидше за все це сталося за вказівкою Потьомкіна.

Пропоную вам увійти до храму і роздивитися все детальніше. Не забувайте про правила поведінки.

Ось ми з вами і знаходимося всередині. Наголошую на тому, що Потьомкін працював над благоустроєм Новоросії контролем імператриці, у 1787 році вона відвідала Херсон. Під час свого п'ятиденного відвідування молодого міста вона також побувала і в церкві, де на царському місці для неї було приготовано крісло. Можете ближче підійти до нього та розглянути. Після своєї кончини від тривалої хвороби прах князя Потьомкіна-Таврійського особистим наказом Катерини II відправили до Херсону, та поховали у підпільному склепі церкви святої Катерини. А в 1877 році над склепом поклали мармуровий надгробний пам'ятник-плиту, який зберігається в храмі й донині. Ось він перед вами. Зверніть на нього, будь-ласка, увагу.

Цікавим фактом є те, що Катерининський собор побудований на місці колишньої дерев'яної Миколаївської церкви. Зверніть увагу на те, що собор був споруджений в ім'я святої великомучениці Катерини -

небесної покровительки Катерини II. Імператрицю, яка відвідала собор, збентежило таке очевидне присвячення їй церкви, і вона назвала собор Спаським.

Зверніть увагу на те, що у результаті втілення в життя постанови ВЦВК від 8 березня 1922 року про передачу церковних цінностей у фонд допомоги голодуючим, 5 травня, з храму було вилучено церковних цінностей вагою більше двох пудів. А у травні 1930 року храм був закритий. Згодом в ньому відкрили Херсонський антирелігійний музей. До Великої Вітчизняної війни собор використовувався як зерносховище. На початку німецької окупації, в 1941 році, храм був знову освячений, (іконостасу XVIII століття вже не було, на його місці зробили новий, однарусний, у який вставили уцілілі ікони), але настоятелю Катерининського собору, протоієрею Миколі Васильовичу Герасимову, німецьке командування заборонило служити за незгоду з діями німецького комісара.

У 1962 році собор знову закрили, а ікони передали до краєзнавчого музею. З тих пір у церкві розміщувалися то склад дров, то облкнигторг, то він стояв порожній. З 1970 року тут розташували перший на Україні Будинок пропаганди Херсонської облорганізації товариства охорони пам'яток історії та культури. 25 серпня 1991 року храм повернуто релігійній громаді УПЦ.

В даний час храм знаходиться в хорошому стані, в ньому проходять богослужіння. Єкатерининський собор входить до ансамблю збережених споруд Херсонської фортеці і є архітектурним зразком забудови кінця 18 століття. Скороминущість і багатогранність життя, як ні в якому іншому місці можна спостерігати в Соборі: щасливі посмішки молодят, які вінчаються в храмі, таїнство хрещення, радість батьків. Здається, всі стіни Собору просякнуті умиротворенням і любов'ю.

Сольні партії у вересні на території Собору виконують троянди. Ще приємніше насолоджуватися цими рослинами, умитими таким довгоочікуваним херсонським дощем - їх фарбами, ароматом, грою сонця в крапельках води на пелюстках. Численна колекція цих аристократичних кольорів могла б позмагатися з багатьма ботанічними садами країни! Зараз ми це на жаль не можемо спостерігати, але коли буде можливість, обов'язково зверніть увагу.

Тож на цьому, шановні екскурсанти, наша екскурсія завершується. Час підбивати підсумки. Отже Катерининський собор є першим православним кам'яним храмом міста, зведений за наказом Г. Потьомкіна для Катерини II у 1786 році. Храм, як ви бачили, є унікальною спорудою, яка користується неабиякою популярністю серед охочих провести тут свої церемонії. А зараз я хочу почути вас. Поділіться, будь-ласка, своїми враженнями від сьогоднішньої екскурсії. Що найбільше зацікавило вас?

(Прощаюсь з екскурсантами)

Маршрут екскурсії

1. Головний вхід собору
2. Триярусна дзвіниця
3. Могили М. Корсакова та О. Вюртемберга-Штутгартського
4. Вхід у храм
5. Вихід з храму та вільний обхід екскурсантами собору

